

Karl Gunnarson som tidig skildrare av Kanadas vilda cowgirls

Nov 17th, 2015 | Category: 2015-11 nov, Artikel

Av ANDERS N NILSSON

Karl Gunnarson utgör ett bra exempel på en idag helt bortglömd svensk författare verksam inom populärlitteraturen under perioden 1930 till 1955. Även om flertalet av hans böcker skildrar svensk och nordisk landsbygd så återfinns i hans omfattande produktion även fyra böcker om livet som svensk emigrant i Kanada. Gunnarson var tidigt ute med att skildra livet på Nordamerikas prärier och utmärker sig genom sitt intresse för cowboyens kvinnliga motsvarighet cowgirls. Jag ger här en sammanfattning av Gunnarsons liv, presenterar innehållet i hans fyra kanadaböcker översiktligt och dokumenterar hans medverkan i veckotidningen *Lektyr* under 1940-talet.

Karl Gunnarson var en svensk författare och äventyrare huvudsakligen aktiv under 1930- och 40-talen (Bild 1).

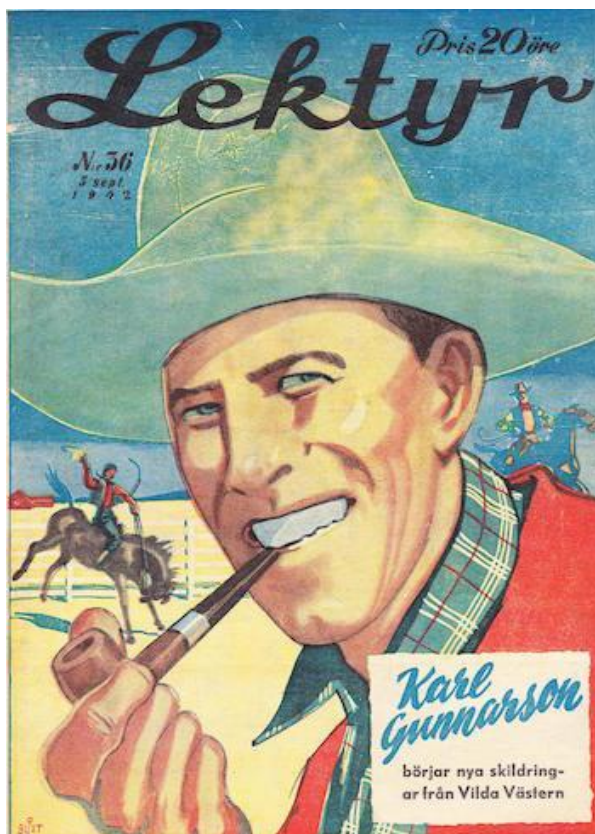

Bild 1. Karl Gunnarson som han avbildas på omslaget till *Lektyr* nr. 36, 1942. Gunnarson lät sig ofta avbildas med sin raka rökpipa i munnen.

Han är mest känd för sina reportageböcker om jordbruket och landsbygden i de nordiska länderna, men skrev även en rad böcker om sina upplevelser i Kanada. De senare har fallit i glömska, och förbisågs helt i en artikel om behandlingen av Kanadas ridande polis i svensk populärlitteratur (Nilsson 2015). Böckerna utmärker sig även för sina tidiga redogörelser för cowgirls på den kanadensiska prärien, långt innan vurmen för Vilda Västern blommade ut på allvar under det svenska 1950-talet (Nilsson 2012). Gunnarsons böcker var mycket populära

under 1930-, 40- och 50-talen och han torde säkert vara en av de mest lästa författarna i Sverige när det gäller litteratur med fokus på Kanada (Strejffert 1998).

Författarnamnet Karl Gunnarson är en pseudonym för Karl Gunnar Schulze (1885–1954) född i Vreta Kloster, Östergötland. Hans föräldrar var godsägaren Per Ludvig Schulze och Anna Fredrika Loberg, båda med påbrå från kontinenten, eller som Gunnarson skriver i boken *Som bonde bland bönder*: ”Min farfar var tysk, min farmor fransyska, min morfar vallon” (Gunnarson 1948:265). Efter genomgången agronomutbildning arbetade Gunnar Schulze som lantbruksinspektör och godsförvaltare, framför allt i Södermanland. Han gifte sig 1911 med bonddottern Sally Öhman från Hälsingland, och 1917 fick de en pojke. Schulze började tidigt skriva äventyrsberättelser för veckotidningar, och nyttjade då ofta någon av signatureerna Big Wolf eller Nemo.

Schulze emigrerade till Kanada 1928, men återvände till Sverige redan efter ett par år. Man kan av KG:s många böcker annars lätt få den uppfattningen att han vistades mycket längre tid i Kanada, och han uppger i någon bok även vistelsens längd till tio år (Gunnarson 1933:31). Två böcker om hans upplevelser i Kanada trycktes relativt snart efter hemkomsten, 1930 och 1931 (Bild 2).

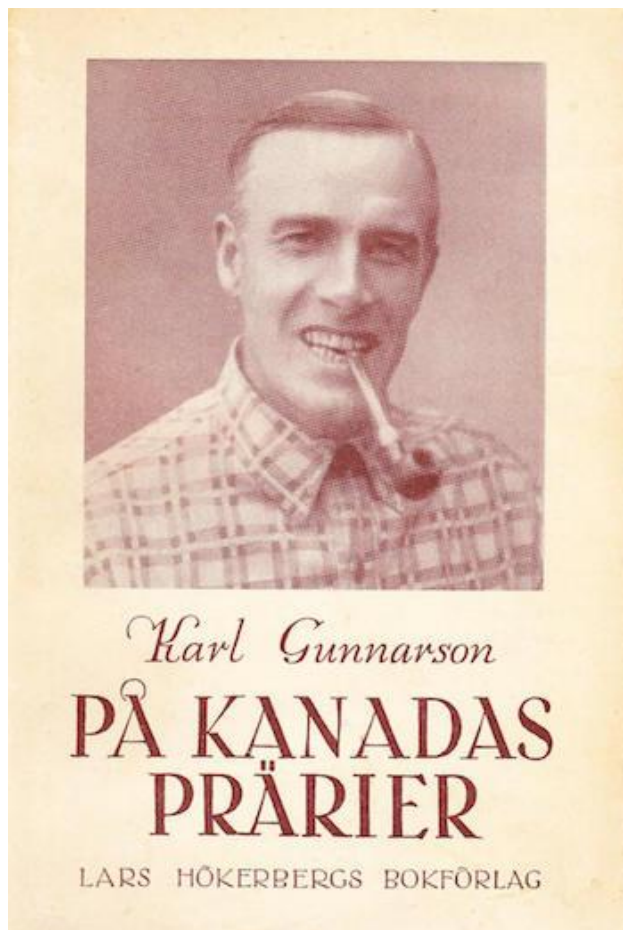

Bild 2. Omslag till Karl Gunnarsons andra kanadabok *Kamratliv och äventyr på Kanadas prärier* från 1931. Gunnarson som vanligt med sin raka rökpipa mellan tänderna.

Det dröjde därefter ett decennium innan han återkom till sina kanadaminnen i en bok från 1941 och en andra från 1945. Den senare hade dessförinnan gått som artikelserie i veckotidningen *Lektyr* under åren 1942 och 1943 (Se bilaga!). I sin tredje kanadabok uppger KG att han skrev artiklar för tidskrifter och dagstidningar i såväl Kanada, USA som Sverige. Enligt författarens förord till den första kanadaboken var huvudorsaken till att han lämnade

Sverige misskötseln av de svenska godsens djurbesättningar, och i den senare boken *Som bonde bland bönder* heter det att arbetsmarknaden för lantbrukstjänstemän drastiskt krympt genom de svenska godsens konkurser och påföljande utarrendering av jordbruken (Gunnarson 1948:213). KG:s fyra kanadaböcker betecknas vid citeringar K1–K4 i enlighet med källförteckningen.

Den svenska utvandringen till Kanada skedde enligt Elinor Barr i fyra olika vågor: (1) under slutet av 1800-talet, (2) mellan sekelskiftet och första världskriget, (3) under 1920-talet, och (4) efter andra världskriget (Barr 2015:35). Totalt handlar det om ca 100.000 människor och bara under 1928 ca 2.500 svenskar som nådde Kanada. Hur livet tedde sig för svenska nybyggare på prärien skildras ingående i Sven Delblancs roman *Kanaans land* från 1984. Efter en inledande period med endast livets nödtröft kom förhållandena att förbättras påtagligt av rekordskörden av vete 1928, då ryktena om välståndet kom att locka mängder av nya invandrare till Kanada.

Men på de goda tiderna följde snabbt depressionen med sjunkande vetepreiser och för jordbruket ogynnsamma väderleksförhållanden. I likhet med Karl Gunnarson och Delblancs familjen Weber kom många odlare då att återvända till sina hemländer. Svenskarna i Kanada kan sägas ha hållit en låg profil och inte varit så aktiva på att offentligt hävda sitt ursprung, eller som Sven Delblanc skriver i *Kanaans land*: ”det var nu en gång så med skandinaver, att de lätt uppgav sin tro och sina traditioner och lät sig uppsugas av det nya landet” (Delblanc 1999:157). En orsak till detta kan ha varit att Sverige i samband med första världskriget ansågs vara lierat med Tyskland, vilket rimmade illa med Kanadas officiella brittiskhet (se Barr 2015).

Första kanadaboken

Karl Gunnarsons (KG) första bok om Kanada, *Som emigrant i Kanada* från 1930, beskriver hans överfart till Amerika med Svenska Amerikalinjens motorfartyg Gripsholm och det emottagande han fick av de kanadensiska immigrationsmyndigheterna. Han skriver själv att syftet med resan främst var att studera de stora boskapsrancherna och mjölkfarmerna. Men vägen dit visar sig vara krokig och han hinner med en rad anställningar som kroppsarbetare av olika slag innan han på bokens sista sida slutligen får en anställning av det slag han föresatt sig. Även om årsangivelser saknas i boken får man anta att hans skildring utspelar sig under åren 1928–1930. Boken var den första han fick utgiven och han var då redan 45 år gammal. Elinor Barr listar boken som den först utgivna inom den svenska litterära genren vildmarksäventyr i Kanada, senare utvecklad av författare som Harry Macfie och Albert Viksten (Barr 2015:290).

KG:s första anställning, förmedlad av immigrantmyndigheterna, är som hjälpkarl åt den hänsynslöse ranchägaren Mr. Prugh på prärien nära gränsen till USA och två dygns tågresa väster om Winnipeg (Bild 3).

Här stannar KG en vinter under mycket svåra förhållanden och skaffar sig under tiden insikter i den kanadensiska vinterns hårdhet, tungt arbete under svåra förhållanden och inte minst den grymma behandlingen av djuren. Som läsare blir man lite förvånad när KG skriver att han trivdes utmärkt med arbetet ”trots de nästan omänskliga fordringarna i arbetsprestation, men jag hatade min husbonde lika mycket som alla andra gjort före mig och jag avskydde hans grymma behandling av djuren” (K1, s. 56).

Bild 3. Karl Gunnarson till häst på omslaget till *Lektur* nr. 5, 1943. Teckning av Helge Forssslund.

KG:s nästa anställning blir på en svenskägd farm i Saskatchewan med mer normala arbets- och boendeförhållanden. Problemet är här att den unga vackra farmhustrun som styr i huset gör allt för att hämnas på sin man som lurat dit henne genom att göra henne med barn. Hustrun förvägrar mannen något äktenskapligt samliv samtidigt som hon söker förföra de unga män som anställts. Den mellanställning han hamnat i går KG på nerverna, varför han ser sig tvingad att lämna sin anställning efter mindre än ett halvår. Kvinnan erbjuder honom att följa henne till Kalifornien och skaffa en fruktfarm, men han återvänder istället till Winnipeg.

Efter en kortare sejour som rivningsarbetare med livet som insats får KG plats på en välskött mjölkfarm nära staden Brandon. Men då arbetet inte var det han tänkt sig, med för stor andel arbete på fälten och för lite kontakt med djuren, blir han inte långvarig på denna plats heller. Åter i Winnipeg prövar KG nu en kortare tid på gatuarbete, men lämnar det efter att han nästan dödats i en tunnel som rasar ihop. Tillsammans med fem andra svenskar köper han istället en begagnad bil för att för att med hjälp av den hitta välbetalt skördearbete på prärien. Planerna går i lås, och på en farm i södra Saskatchewan ägd av några tyskar är arbetet både trivsamt och välbetalt. Men olyckan är framme och KG får sin hand krossad i en skördetröska varefter han återvänder till Winnipeg för vård.

När handen blivit återställd tar KG tjänst som skogshuggare i Ontario. Med hjälp av en norsk vän hamnar han först i ett mycket bra läger, men när vintern slår till får han flytta till ett sämre läger under en grym irländsk bas. Där får KG efter en kortare tid sparken efter att ha förstört en såg vid en misslyckad trädfällning. Han lyckas därefter återvända till Winnipeg där det

dock råder akut brist på arbete. Efter att ha hungrat sig genom december räddas han till julen från sväldöden av en gammal vän, varefter en svensk ämbetsman hjälper KG till det jobb han från början önskat få. Här slutar boken och KG har då varit i Kanada i drygt ett år.

Man slås av KG:s uttalade rasism, vilken Göran Zachrisson (1972) återger en rad grava exempel på. Vid ankomsten till Kanada är det främst polacker och galizier som han beskriver i mycket negativa ordalag. Galizier eller ”galicier” var enligt Sven Delblanc ”en oklar samlingsbeteckning på ukrainare, polacker och allsköns andra folkslag från östra Europa” (Delblanc 1999:70). Senare skriver KG även en del fördomsfulla saker om afroamerikaner, och tror sig även kunna skilja folkslag åt på deras olika dofter. Indianer tycks dock KG inte ha mycket negativt att säga om, och efter att han observerat att de undsluppit alla former av lönearbete konstaterar han: ”jag högaktar dem djupt och innerligt att de vita inte kunnat kuva dem i det fallet och göra dem till sina arbetsslavar” (K1, s. 131). Men bäst av alla är förstås skandinaverna, de högresta vikingarnas ättlingar, som KG ofta berömmar: ”Vår pliktänsla, vår arbetsduglighet och vår bildningsgrad – jämförd med många andra nationers – står högt i kurs i Kanada” (K1, s. 179).

Man kan inte påstå att KG i sin bok direkt skönmålar eller romantiserar livet i Kanada. Han ser möjligheterna men ser även riskerna kopplade till avsaknaden av sociala skyddsnät. En positiv skillnad mot Sverige han betonar är avsaknaden av rangskillnader: ”Kanada, det stora fria landet, där dräkten icke gör mannen, där släktskapsförbindelser och pappersmeriter äro av underordnad betydelse, landet där den personliga dugligheten faller utslaget och sätts i främsta rummet” (K1, s. 183). Men förbindelser av olika slag kan, som KG själv får erfara, erbjuda räddningen ur svåra situationer orsakade av sjukdom eller tillfälligheternas spel. Helt utelämnad blir individen när det bara är penningen som betyder nåt, i likhet med hur en av KG:s cyniska vänner beskriver den rådande mentaliteten:

Har du samvete kvar också, då är du förlorad i det här landet. Tror du att någon här frågar efter dig, om det går dig illa, om du blir utan arbete, utan pengar, utan mat, om du bryter ben och armar av dig. Ingen människa frågar efter sådant, du får leva eller dö, stå och stupa hur du vill och kan, här finnes ingen hänsyn, må du tro, tänk aldrig att folk har samvete i det här landet. (K1, s. 127 f.).

KG erfar själv hur arbetarna i avsaknad av fackföreningar är prisgivna åt arbetsgivarens och basarnas godtycke. Det faktum att en bas äger rätten att avskeda en man när som helt och utan förklaring kan leda till stora problem när arbetsplatsen är en skogscamp ute i ödemarkens kyla. KG jämför ett sådant avsked med en dödsdom.

Vargungen

Enligt Stockholmstidningens recensent gav KG:s första kanadabok ett ”starkt intryck av att vara sann från början till slut.” Det kan vara så, men hans andra bok *Kamratliv och äventyr på Kanadas prärier* från 1931 ger i mina ögon ett rakt motsatt intryck och domineras av det som Göran Zachrisson (1972) benämnde ”det vildmarksromantiska fabulerandet”. Den tar sin början i en huggarcamp, som skulle kunna vara samma som den som beskrivs i näst sista kapitlet i den första boken. I den nya versionen avslöjar hans norske arbetskamrat att han egentligen är kvinna (Bild 4), varefter KG ställer sig frågan: ”Var det något märkvärdigt egentligen att en flicka ville leva fri och oberoende som vi?” (K2, s. 14).

Bild 4. Karl Gunnarsons alter ego betraktar sin sovande norske skogshuggarkamrat i novellen Vildmarksflickan i *Lektyr* nr. 52, 1942. Novellen är identisk med första kapitlet i boken *Kamratliv och äventyr på Kanadas prärier* från 1931, och kamraten visar sig vara en kvinna förklädd till man.

Kamraten beskrivs först som ”en hurtig yngling på 19 år vid namn Fred Apland” (K2, s. 5), men kallas efter att det rätta könet avslöjats rätt och slätt för Vargungen. De båda vännerna hamnar så i olika skogscamper och KG får sen veta att Vargungen gett sig av från skogarna. Hon har istället anställts som cowgirl vid Mrs Mc Leans ranch i Alberta, varifrån hon skickar KG ett brev med uppmaning att även han kommer dit. Även fem av ägarinnans egna döttrar är cowgirls på ranchen tillsammans med tre skandinaviska unga män. Enligt EK hade Vargungen ”varit den bästa bland oss män i skogen, och blev nu känd som en av västerns vildaste och skickligaste cowgirls” (K2, s. 22).

Hon beskrivs som en oerhört skicklig ryttarinna som gärna ägnade sig åt kappridning, och även var intresserad av vapen, vilka hon hanterade med bravur. KG noterar att cowgirls i Kanada hyllades av männen och ofta avslutade sin karriär på hästryggen genom att gifta sig rikt. Detta gäller dock inte Vargungen, som enligt KG var ”den galnaste, den vildaste av cowgirls, ständigt omsvärmad av männen, allt var hon med om, men ett var henne fullständigt främmande – erotiken” (K2, s. 24). Efter ett långt förtroligt samtal tar KG en gång chansen att kyssa henne, varvid hon genast somnade. Det kan noteras att denna scen byggts ut i den senare utgåvan av boken från 1949, där kyssen beskrivs som ett medvetet men misslyckat försök ”att få eld i kroppen på henne” (s. 72). I boken *Som bonde bland bönder* låter KG ungdomsvännen Starka Gustavs dotterdotter ställa frågan: ”Var Vargungen verkligen alldeles likgiltig för kärlek och var hon oskuld, fast hon var 19 år?” (Gunnarson 1948:91). Frågan lämnas emellertid obesvarad.

Livet på Fort Comfort ranch är fullt av äventyr som vargjakter och kamp mot boskapstjuvar. Naturkrafterna är starka på prärien och drabbar såväl djur som människor med hagelstormar och gräsbränder. Även om arbetet är hårt så är det ett fritt och härligt liv med god kamratskap som beskrivs av KG: ”Tiden flög bort på ranchen, med arbete, sport, upptåg och festliga härjningar i städerna” (K2, s. 26). Till ranchen hör även en del skog varför de anställda en tid

får arbeta med timmerflotning. Även i denna konst visar sig Vargungen vara den främsta då hon balanserar på en stock i vild karriär närmar sig älvens vildaste fors, Dödsgrutan. Hon räddas av en bröt som bildats på själva forsacken, men kan inte låta bli att lösa upp bröten innan hon i sista sekunden räddar sig iland. Efter sin bragd hissas hon av kamraterna varefter flottarbasen ”stirrade på Vargungen som han i henne sett något övernaturligt. När han talade till henne, lät det nästan som han varit rädd för henne” (K2, s. 59).

En dag drabbas Vargungen så av stark hemlängtan, och reser hem till sina föräldrar i Norge. Där blir hon väl emottagen av sin far sjökaptanen, som njuter av att se sin dotter så frisk och stark. Men hon tröttnar snart på societetslivet och lämnar hemmet när hon hört hur hon baktalas. Hon skaffar sig en god häst och rider på den till Sverige dit en av cowboysen från Fort Comfort ranch återvänt för att ta hand om ett gods. Han ämnar där gifta sig med en av ranchägarinnans döttrar och har även en liten dotter sen tidigare att ta hand om. Det slutar med att Vargungen tar med sig dottern till Kanada för att där uppfostra henne till en riktig cowgirl.

Indianflickor och cowgirls

Efter tio års uppehåll återkommer så KG med sin tredje kanadabok *Åter i Kanada som cowboy och pälsjägare* (Bild 5).

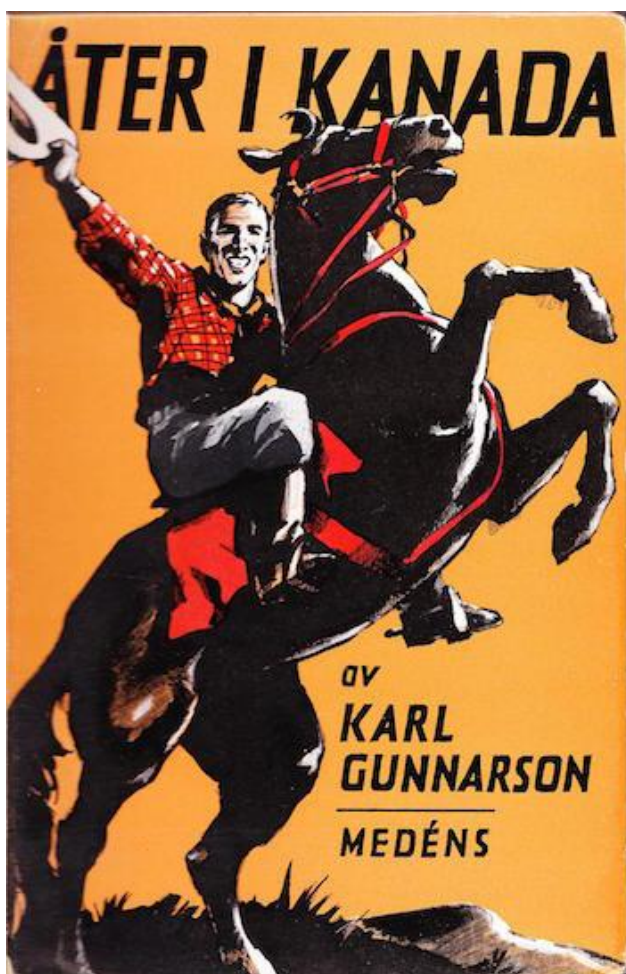

Bild 5. Omslag till Karl Gunnarsons bok *Åter i Kanada som cowboy och pälsjägare* från 1941. Bilden visar lite av Gunnarsons framtoning som en riktig hästkarl.

I första halvan av boken lever han trapperliv tillsammans med en norsk kamrat och denna del domineras av jakthistorier. Men de båda männen umgås även med några flickor från den närbelägna indianbyn. Norrmannen gifter sig med indianskan Jane, efter att hon en tid varit

deras hushållerska. Hon visar sig även vara en klipsk affärskvinna som tillsammans med sina tre kvinnliga kusiner, sexton till arton år gamla, hjälper de båda männen med att leverera vilt och fisk till en norsk handlare i en stad i området. KG ser upp till sina vänner bland indianerna och önskar vid något tillfälle att han själv ”måtte varit född av det folket” (K3, s. 65).

KG delar blockhus med de ”tre bronsfärgade, levnadslustiga ungtöserna”, och informerar läsaren om att indianer alltid sover nakna och att flickor av detta naturfolk ”äro fullt utvecklade kvinnor vid 14 års ålder” (K3, s. 125). Det sedvanliga giftermålsloftet är att köpa kvinnan en guldkedja att ha kring halsen, och KG köper verkligen in trenne kedjor. Han lämnar dock aldrig över kedjorna och ser sig därmed fri att lämna de tre kusinerna när han beslutar sig att dra vidare på nya äventyr. Han köper dem dock som kompenation varsin symaskin, vilket de enligt honom anser ”nästan lika styvt som att äga en egen man” (K3, s. 151).

KG funderar ett tag på att själv bli farmare på prärien, men finner detta alltför själsdödande och konstaterar istället att ”pälshjägarens och cowboyens fria, äventyrsfyllda liv var tillvaron som tilltalade mig, samt att emellanåt på vikingavis få röra om i storstäderna” (K3, s. 153). Sålunda nappar han på ett erbjudande till anställning som förman på Mrs Carrigans ranch i Alberta. Hans arbetskamrater blir där ägarinnans tvenne cowgirl-dottrar Fran och Lucy samt drängen Bill. Man ägnar sig på ranchen huvudsakligen åt att tämja vildhästar och sen sälja dem vidare. Författaren konstaterar att behandlingen av hästarna är rena tortyren och ändå var man på den aktuella ranchen kända för att behandla djuren väl. Enligt KG får hästarna genomgå samma behandling som emigranterna innan de är bräckta: ”Kanada är intet land för veklingar” (K3, s. 184).

Förutom vargarnas framfart bland fölen har man på ranchen problem med vargjägare som under sin framfart ofta klipper av stängslen utan att laga dem, varvid de infångade hästarna flyr ut på prärien. Tillsammans med de båda dottrarna, vilka är lika duktiga med vapen som med hästar, lyckas dock KG oskadliggöra jägarna och även ta kål på ett stort antal vargar. Det är verkligen en romantiserad bild av livet på prärien som läsaren får sig serverad, väl sammanfattad i följande rader:

Där togo vi våra nappatag med bångstyriga, halvvida hästar. Där redo vi våra jakter. Där tjusades vi av prärievidderns fågring i ljumma vårnätter och soliga sommarkvar. Och där hade vi våra flickor, som satte färg på tillvaron, ty de voro inte blott våra kamrater och jämlikar, de voro oss överlägsna i många stycken. (K3, s. 228 f.)

Som i tidigare böcker tenderar KG att när tillfällena erbjuds sprida starkt rasistiska uppfattningar, här främst avseende afroamerikaner och kineser. Han är dock som regel mer politiskt korrekt i sin syn på kvinnor. Detta omfattar dock inte de raser han ser ned på, vilket tydligt framgår när han ger följande bryska råd åt en dansk specerihandlare som försöker ta hänsyn till sin religiösa hustrus antipati mot alkohol: ”Fy fan, är du gift med en negress, sade jag, den kan du väl ge en spark eller en swing om hon knyter så hon somnar av för ett par tre dar” (K3, s. 13). Men Kanada är ju heller inte något land för veklingar!

Boken slutar med att KG på lantbruksutställningen i Edmonton återser indianflickan Star, som utvecklats till en skicklig ryttarinna. Han väljer att säga upp sig på ranchen för att följa Star västerut och där hjälpa henne bygga upp en ranch med vildhästar.

Med hövdingadöttrar som cowgirls

Berättelsen om Star och vildhästranchen utvecklas i KG:s fjärde och sista kanadabok, *Som ranchägare bland indianer* (Bild 6), tryckt 1945 och innan dess publicerad som artikelserie i veckotidningen *Lektyr* under åren 1942 och 1943.

Bild 6. Omslag till Karl Gunnarsons bok *Som ranchägare bland indianer* från 1945, hans fjärde och sista renodlade kanadabok.

De båda kompanjonerna får hjälp av sina indiagrannar att bygga upp Golden River ranch och två av hövdingens unga döttrar, Eddi och Tye, tas med som cowgirls och delägare. Arbetet går huvudsakligen ut på att fånga och dressera vildhästar, som sen säljs vidare. Efter att en häst välts ikull med hjälp av lasso och halvkvävd försetts med sadel och betsel rids den av en av indianerna tills dess den helt tröttats ut. Flickorna äro härvid "klädda i ridbyxor, grova stövlar med väldiga sporrar och överkropparna nakna" (K4, s. 15). När arbetet är klart är de täckta av ett tjockt lager damm, vilket avlägsnas genom bad i en liten sjö på ranchen: "Flickornas hud verkar som brons, deras svarta ögon blixtra, deras vita tänder blänka. En dag på Golden River ranch närmar sig sitt slut" (K4, s. 20). Men flickorna äger även rikt utsmyckade cowgirlkläder, som tas på när de är bjudna till indianbyn på fest. KG beskriver de de tre skönheter i målande ordalag:

Med sina vältrimmade smidiga kroppar, bruna ansikten, markerade ansiktsdrag, svarta ögon som djupa, outgrundliga sammetsbrunnar, med det ramsvarta håret kortklippt på vita flickors vis och iförda sina välsittande cowgirlkläder, voro de snarare att likna vid tre sagans prinsessor än tre vilda indianjantor (K4, s. 22).

KG skriver återkommande att när en flicka hos indianerna gifter sig och blir squaw väntar henne ett liv som slavinna och barnaföderska. Väl medvetna om detta utstakade öde menar författaren att det är varje indianflickas dröm att få gifta sig med en vit man, och då helst så rik som möjligt (Bild 7).

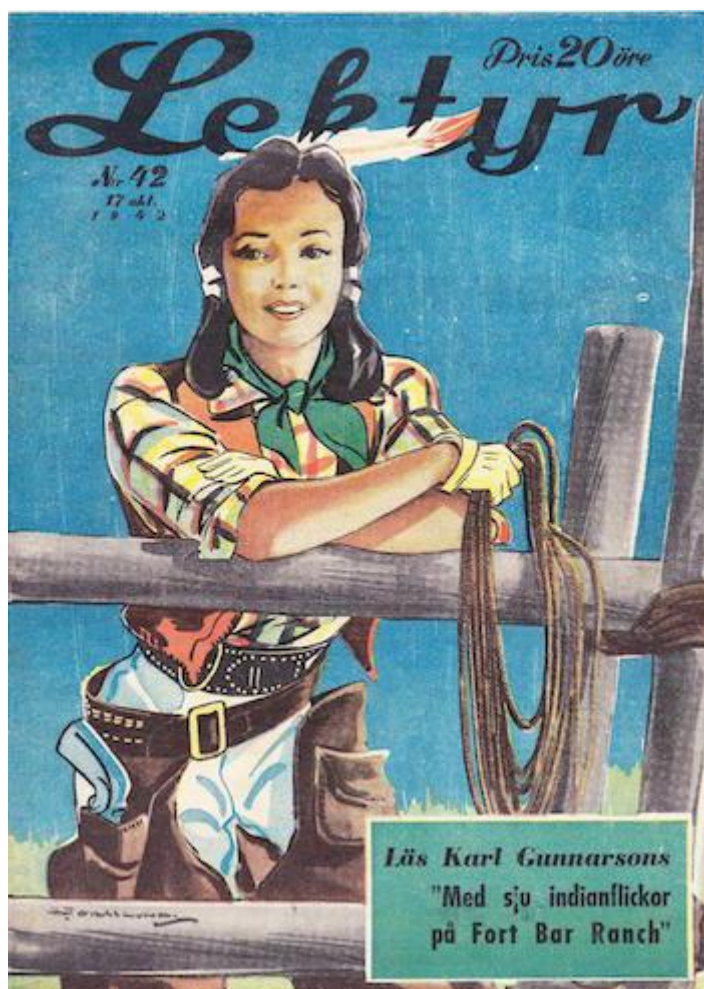

Bild 7. En av de hövdingadöttrar och cowgirls som Karl Gunnarson samarbetar med på någon av sina olika rancher. Omslag till *Lektur* nr. 42 år 1942 tecknat av Helge Forsslund.

Trots sitt goda läge är dock KG mån om att hävda det rådande kamratskapet på ranchen och att han för att bevara friden helt avstår från alla former av flirt. Till saken hör att när KG tar på sig att sköta Fort Bar ranch åt en rik amerikan i hans frånvaro medhjälparskaran utökas med hela fyra hövdingadöttrar till, varav Midget är yngst med sina tolv år. Författaren försvarar användandet av så ung arbetskraft med att "en 12-årig indianlös är kroppsligt lika utvecklad som en 18 års flicka av vit ras" (K4, s. 68), och att följaktligen Midget "red som en hedning" och var ettrig som en "myggunge".

Ranchlivet på den kanadensiska prärien fortsätter att vara hårt med allt från snöstormar till boskapstjuvar hela tiden hotande verksamhetens existens. Efter en period av extrem torka brinner Golden River ranch ner till grunden varvid KG förlorar så gott som alla sina djur. Helt utblottad beger hans sig till indianerna för att hos dem leva av jakt och fiske. Hans önskan att för en period låta ranchlivet vara möter dock på starkt motstånd från de sex hövdingadöttrarna. De vill få fortsätta leva som fria kamrater på en ranch och ställs nu inför hotet att bli bortgifta och därmed "rensa fisk och utföra grovsysslor här i indianlägret som slavinnor" (K4, s. 100). KG låter sig bevakas med resultat att de alla återvänder till Fort Bar ranch, som sparats av präriebranden, för att där bygga upp nya hjordar.

Med sig har de även Lilla Fågeln, en vit föräldralös flicka som KG köpt av hövdingen för lite tobak och snus. I indianlägret får KG beskåda hur duktig hon är på att tämja hästar, varför han vill ha henne med sig som cowgirl på ranchen, trots att han betraktar henne som "mer ett ungt djur än en mänsklig varelse och med en stark primitiv, sensuell charm" (K4, s. 133). Hon

registreras hos prästen som Carmen Gunnarson, fast hon i textens första tryckning i *Lektyr* hette Eva (Bild 8).

Bild 8. Eva eller Carmen, en av Karl Gunnarsons många cowgirls, visar de förvånade karlarna hur man tämjer en vildhäst. Illustration till artikelserie av Gunnarson i *Lektyr* nr. 9, 1943.

I spåren av den stora präriebranden är det gott om förrymd boskap på slätterna kring ranchen varför KG och hans cowgirls relativt lätt kan bygga upp en ny besättning av kreatur till låg kostnad. Med indianernas hjälp lyckas de även lägga upp nödvändiga förråd av foder för den annalkande vintern. Vid försäljning av boskap tar så KG med sig Carmen in till Winnipeg för att bidra till hennes ”kulturella utveckling”. Härvid träffar de en ung amerikansk miljonär på väg att bygga upp en jätteranch. Miljonären blir störtförälskad i Carmen och det hela slutar med bröllop och att KG får sälja merparten av sina djur till honom med god avans.

Fort Bar ranch återgår nu till den egentliga ägaren varför KG tillsammans med Star och Midget återvänder till Golden River ranch, som byggs upp på nytt medan de övriga fem hövdingadöttrarna följer med Carmen till miljonärens ranch. Helt i linje med KG:s ständiga jakt på nya äventyr så säljer han strax sin del av hästranchen Golden River till två rika amerikaner, övertygad om att de inom en snar framtid äktar de båda andra ägarna, Star och Midget. KG rider så raka spåret till Calgary där det visade sig vara Stampede, eller karneval som han skriver.

I Calgary tar KG direkt steget in i societeten när en 24-årig änka och fransyska fångar in honom på sin jakt efter en riktig man. Hon hade bestämt sig för en äkta cowboy: ”En obändig, vild, djärv man som kunde hantera en vildhäst – och en kvinna” (K4, s. 206). Dessutom sökte hon en nordbo, då dessa enligt författaren var såväl de trofastaste som de hänsynsfullaste gentemot kvinnorna. Han får direkt flytta in i hennes pampiga villa där han förses med pengar och en skraddarsydd garderob varefter de tillsammans beser lantbruksutställningen och rodeon.

Lyxlivet blir dock snabbt för enahanda för äventyraren KG, som efter några veckor flyr innan det tänkta bröllopet och istället tar plats vid ett kraftverksbygge ute i vildmarken. Där lyckas han ändra sin anställning till att få tjänstgöra som fiskare och jägare med uppgift att förse lägrets kockar med råvaror. KG kan därmed åter en tid se sig själv som en fri man som får leva verkligt vildmarksliv. Men när lägret växer blir det istället schaktning och sprängning under livsfarliga förhållanden och KG blir snart uppsagd för arbetsvägran. Han lyckas ta sig till Winnipeg där han blir kvar under vintern för att ägna sig åt skrivandet (Bild 9). Men när våren anländer ger han sig ut på hästryggen på jakt efter nya äventyr bland präriens cowboys och cowgirls.

Bild 9. Vinjett till Karl Gunnarsons artikelserie *Med Karl Gunnarson i Amerika* i veckotidningen *Lektyr* 1942.

Många lättklädda unga kvinnor

Av KG:s fyra kanadaböcker är det endast den första som kan kallas för ett reportage, medan de tre påföljande förefaller innehålla rent fiktiva berättelser skrivna i jag-form med hans erfarenheter från Kanada som fond. Man kan därmed ifrågasätta K.G. Ossianilssons klassificering av KG som en ”reportageets mästare” och ”självbiografiker” (Ossianilsson 1954). Visst finns det starka drag av detta i KG:s texter, men det fria fabulerandet är helt klart mer utbrett. Att kortare historier lokaliserade till Kanada kan förekomma även i andra av hans böcker framgår av min läsning av *På Kolsund och Uttersberg* från 1941 och *Bland folk och få* från 1953, som båda i övrigt helt utspelar sig på den svenska landsbygden. När KG på Öland träffar sin vän från Kanada Henrik Görtz faller det sig naturligt att gemensamma minnen återberättas.

Precis som i fallet med Vargungen, relaterat ovan, förekommer i *Bland folk och få* att en ung kvinna utger sig för att vara man. Det är här skogslöparen Liss som dyker upp på KG:s torp under vårstädningen. Hennes rätta könsidentitet går upp för KG när han återvänder till torpet från den närbelägna staden och på köksbron får se ”den mest välväxta flicka endast skrudad i behå och i mitt diskförkläde av plastik, som i det klara solljuset avslöjade varje detalj av hennes smäckra flickkropp” (s. 26). Hon visar sig vara en blivande författarinna som tar över torpet efter KG när han ger sig av på cykel till Öland för att skaffa material till sin nästa bok.

Gunnarson ger i sina böcker många prov på sin förmåga att komma på god fot med unga kvinnor. Som regel räcker det med att han på olika sätt ger prov på sin manlighet för att flickorna ska falla för honom, men i vissa fall tvingas han tukta någon herrskapsfröken för att göra folk av henne. Ett bra exempel på detta återfinns i *Som dräng bland svenska bönder* där KG med hänvisning till kanadensisk sed tvångskysser godsägardottern Sigrid ”Betlehems Stjärna” Larson:

Innan vi satte oss upp att rida en vildhäst i Kanada, där jag varit, sjöngo vi alltid: ”I varje kvinna bor en djävul, i varje vildhäst likaså” och därefter handlade vi, sade jag, drog henne intill mig och kysste henne så länge och omsorgsfullt att hon höll på att tappa andan. (Gunnarson 1933:211)

Det är påfallande ofta som KG i sina böcker omger sig med mer eller mindre avklädda vackra unga kvinnor, oavsett om berättelserna utspelar sig i Kanada eller hemma i Sverige. Som regel är dock nakenheten ej kopplad till några sexuella aktiviteter varför man kan fråga sig om författaren är ute efter att avsexualisera kropparna? Mer troligt är att han såg till att hålla sig inom ramarna för vad som ansågs möjligt att skildra i text i sin svenska samtid. Han fick nöja sig med att måla upp situationer i all kyskhet, men i vilka synden kunde ha frodats, och därmed lämna fritt spelrum för läsarens fantasi.

Jag har ingenstans i de fyra kanadaböckerna hittat några egentliga belägg för att KG inlåtit sig i någon sexuell relation, men i sin bok från 1953 finns några situationer som lätt låter sig tolkas i den riktningen. Han övernattar i Kalmar hos en servitris kan kände sen tidigare och när han senare för två andra kvinnor redogör för denna natt säger han att ”då blev det inget sova av” och att ”hon uppfyllde mina önskningar” (s. 62). Vi får även veta om vännen Görtz att han en midsommarnatt med permission hann med att besöka fem flickor, och att ”av alla fem fick han det han ville ha”. Redan 1941 i KG:s enda egentliga roman *På Kolsund och Uttersberg* lägrar eller ”tar” romanens protagonist Franklin Hård två kvinnor, som alltså ”ger” sig åt honom, varav den andra även blir hans hustru.

Det kan här tilläggas att romanfiguren Franklin Hård en gång varit löjtnant i Kanadas ridande polis, men att han lämnat kåren efter att han för att fånga in en brottsling utsatt sin indianska hustru Varga för alltför stor fara. Denna episod återfinns i första kapitlet av romanen *På Kolsund och Uttersberg* för att året efter dyka upp i lätt omarbetad form som novell i veckotidningen *Lektyr*. Gunnarson hann återberätta denna historia en tredje gång i den posthumt publicerade boken *I sele och sadel* från 1955 (Bild 10), skriven främst av den yngre kollegan Bertil Cullborg (1921–1995). Men i denna tredje variant av berättelsen är det Gunnarson själv, och alltså inte romanfiguren Franklin Hård, som är huvudpersonen. Att KG skulle ha varit löjtnant i ridande polisen saknar förstås verklig grund.

Man kan alltså gott tänka sig att KG:s böcker av sin samtid ansågs lättsinniga, även om de idag förefaller helt oskyldiga. Idag är det nog främst författarens råa rasistiska skämt och jargong som gör att han inte känns riktigt rumsren. Att han kunnat bli så totalt bortglömd kan ha att göra med att han troligen hade flertalet av sina läsare på landsbygden och passade dåligt in i finkulturen. När Bibliotekstjänst i sin sambindningslista lämnar sitt lektörsomdöme över *På Kolsund och Uttersberg* blir det tummen ner: ”Biblioteken ha knappast anledning att gynna genren.” Ännu ett exempel i raden på kulturelitens sågning av populärlitteraturen. Hans böckers nutida sällsynthet på begagnatmarknaden kan säkert hänföras till de häftade utgåvorna, vilka lätt blivit sönderlästa och därmed hamnat utanför kretsloppet.

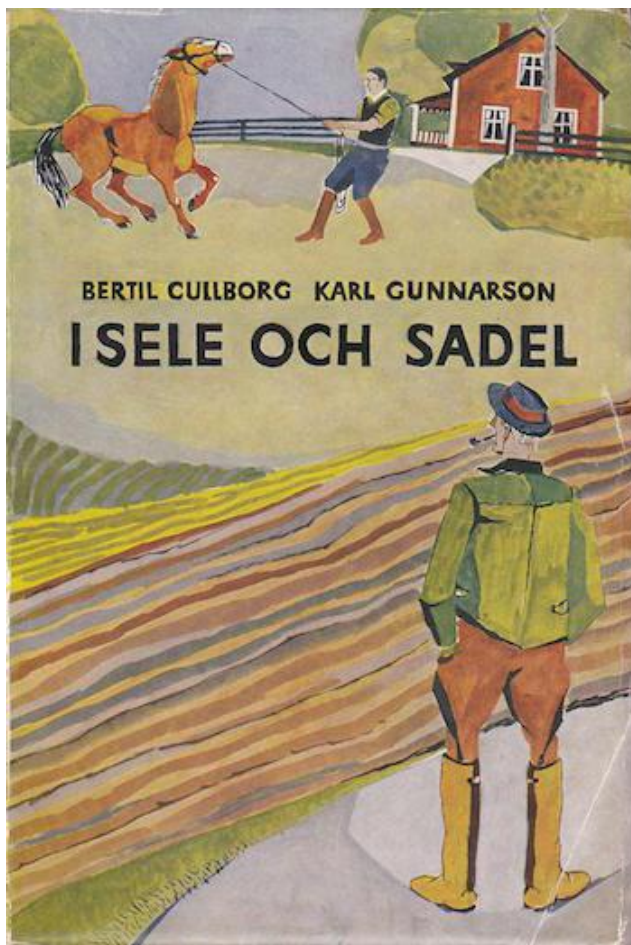

Bild 10. Omslag till boken *I sele och sadel* av Bertil Cullborg och Karl Gunnarson, utgiven 1955. Hästkarlen Gunnarson betraktar sin yngre kollegas tafatta försök att tämja en bångstyrig häst. Teckning av Ove Dahlstrand.

Gunnarson tidig västernskildrare

Jag vill här främst lyfta fram Karl Gunnarsons unika ställning i den svenska populärlitteraturen när det gäller att skildra Nordamerikas cowgirls. Mig veterligt är det ingen annan författare som ens kommer i närheten av honom i denna subgenre. Det kan även lyftas fram att han var mycket tidig med detta, långt innan intresset för Vilda Västern slår igenom ordentligt i Sverige på femtitalet. Gunnarson var främst ute för att underhålla med sina texter, och med det lyckas han bra, som Göran Zachrisson (1972:21) skriver: "Han ville berätta spännande historier, presentera lustiga och egendomliga människoöden, skapa stämningar av romantik, äventyr och glädje". När Gunnarsons författarskap anmäls i företagstidningen *Hakoniten* 1955 är det med följande träffande formulering det beskrivs: "Fabuleringsglädje, brokigt erfarenhetsmaterial och ett rivande humör präglar S:s ofta starkt äventyrsmåttade, på hurtfrisk snabbprosa skrivna rika produktion." Han listas här under rubriken "Goda författare i vårt bibliotek" tillsammans med bland andra Graham Greene och Knut Hamsun.

Källor

- Anonym, 1955: Goda författare i vårt bibliotek. *Hakoniten* 10(8-9):22-25.
- Barr, Elinor, 2015: *Swedes in Canada. Invisible immigrants*. Toronto: University of Toronto Press.
- Blomberg, Harri, 2003: Bland bönder och godsägare i svenska Finland, <http://sydaby.eget.net/swe/lit/30-tal.htm>.
- Cullborg, Bertil & Karl Gunnarson, 1955: *I sele och sadel*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Delblanc, Sven, 1999 (1984): *Kanaans land*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

- Gunnarson, Karl, 1930: *Som emigrant i Kanada*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag. [K1; jag har läst FiB:s utgåva från 1942.]
- Gunnarson, Karl, 1931: *Kamratliv och äventyr på Kanadas prärier*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag. [K2]
- Gunnarson, Karl, 1933: *Som dräng bland svenska bönder*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Gunnarson, Karl, 1941a: *Åter i Kanada som cowboy och pälsjägare*. Stockholm: Medéns Förlags Aktiebolag. [K3]
- Gunnarson, Karl, 1941b: *På Kolsund och Uttersberg. En berättelse om två svenska gårdar*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Gunnarson, Karl, 1945: *Som ranchägare bland indianer. Kanadaskildring*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag. [K4]
- Gunnarson, Karl, 1948: *Som bonde bland bönder*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Gunnarson, Karl, 1953: *Bland folk och få*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Nilsson, Anders N. 2012: *Ride 'em Cowgirl: Om tämjande och erotisering av kvinnlig maskulinitet inom westerngenren*. D-uppsats i etnologi, Umeå universitet, DIVA.
- Nilsson, Anders N. 2015: Till minne av Svenske Borg och andra ödemarskridare: om bilden av Kanadas ridande polis i populärkulturen. *DAST Magazine* 4:e mars 2015.
- Ossiannilsson, Karl Gustav, 1954: En reportagens mästare. *GP* 23:e april 1954, s. 2.
- Schulze, Lasse, 2015: Gunnar Schulze, <http://runeberg.org/authors/schulgun.html>
- Streijffert, Bengt, 1998: Karl Gunnarson's Canada, s. 202-206, i: Carlsen, Jörn (red.), *Canada and the Nordic Countries in times of reorientation. Literature and criticism*. Aarhus: Nordic Association for Canadian Studies.
- Zachrisson, Göran, 1972: Som bonddräng och cowboy, s. 19-24, i: *Populärlitteratur. Sex kritiker om några representativa genrer*. Lund: Bibliotekstjänst.

Bilaga

Karl Gunnarson i veckotidningen *Lektyr*

För varje år anges för respektive text tidning nr och sidnummer, och inom parentes refereras till motsvarande kapitel i de aktuella böckerna. En mer fullständig kartläggning av veckotidningarna skulle säkert kunna göra listan längre.

År 1942

- 4:6-7, *Svensken som blev indianhövding* [*På Kolsund och Uttersberg*, Franklin Hård, s. 1-12]
- 35:11, Brev från Karl Gunnarson
- 36: 2-3, 23, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Prärieliv* [K4/1 *Prärieliv*]
- [Nr 37 & 38 ej lästa]
- 39:2-3, 26, 30, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Vildhingsten som blev Västerås berömdaste cirkushäst* [K4/4 *Cirkushästen*]
- 40:2-3, 26, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Vilse i snöstormen* [K4/5 *Vilse i snöstormen*]
- 41:2-3, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Boskapstjuvarna på Fort Bar ranch* [K4/6 *Boskapstjuvarna*]
- 42:2-3, 24, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Med sju indianflickor på Fort Bar ranch* [K4/7 *Med sju indianflickor på Fort Bar ranch*]

- 43:2-3, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Dödsmarschen över prärien* [K4/8 *Dödsmarschen över prärien*]
- 44:12-13, Med Karl Gunnarson i Amerika: *Präriebranden som ruinerade oss* [K4/9 *Präriebranden som ruinerade oss*]
- [Nr 45 ej läst; nr 46, 47 och 51 innehåller inget av KG]
- 52:16-17, 31, *Vildmarksflickan* [K2/1 *Vargungen från Norden*, del 1]

År 1943

- [Nr 1, 3 och 4 innehåller inget av KG]
- 5: 2-3, 22, Karl Gunnarson på nya äventyr: *Bland indianer* [K4/10 *Som gäst hos indianerna*]
- 6: 2-3, 30, Karl Gunnarson på nya äventyr: *På jakt i indianernas marker* [K4/11 *På jakt i indianernas marker*]
- [Nr 7 & 8 ej lästa]
- 9:2-3, 24, Karl Gunnarson på nya äventyr: *En cowgirl utan fruktan* [K4/14 *En cowgirl utan fruktan*]
- 10:14-15, 23-24, Karl Gunnarson på nya äventyr: *Fångst av vildboskap* [K4/15 *Ranchens djurjordar bli åter fulltaliga*]
- [Nr 11 och 12 ej lästa; nr 13, 14, 16 och 17 innehåller inget av KG]